

Föreskrifter för naturreservatet Skogsbacken med Væladalen i Tomelilla kommun

Data

Området's namn	Skogsbacken med Væladalen
Geografiskt läge	RT90: X: 6158056, Y: 1383720
L�n	Skåne län
Kommun	Tomelilla
Församling/socken	Tomelillaabygdens församling/Tryde
Berörda fastigheter	Tomeililla 237:78, Tomelilla 237:96, Tomelilla 237:108, Ullstorp 2:72, Ullstorp 9:3, Ullstorp 6:15, Ullstorp 6:16, Ullstorp 127:1
Markägare	Tomelilla kommun
Naturvårdsförvaltare	Tomelilla kommun
Vegetationszon	Nemoral� zonen (sydsvenska l�vskogsregionen)
Skyddsform	Naturreservat
Gr�ns�r	Gr�ns�n �r markerad med rätt i bifogad karta
Areal	ca 27,5 ha
Planförfattare	Nils Lundquist och Charlotte Lindström

Kommunfullmäktiges beslut

Med stöd av 7 kap 4   miljöbalken (1998:808) förklarar kommunfullmäktige det området som avgränsas med r dlinje på bifogad karta som naturreservat. Namnet för naturreservatet skall vara Skogsbacken med Væladalen.

Syfte

Syftet med naturreservatet Skogsbacken med Væladalen:

- bevara biologisk mångfald,
- v rda och bevara värdefulla naturmiljöer,
- tillgodose behov av områden för friluftslivet,
- skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter.

Precisering av syftet:

- bevara och utveckla områdets natur- och friluftsvärden,
- utveckla förutsättningar för att gynna den biologiska mångfalden i områdets olika naturmiljöer särskilt med hänsyn till förekommande rödlistade och fridlysta arter,
- naturvärden knutna till de förekommande naturtyperna lövskog, rinnande vatten skall utvecklas och bevaras,
- långsiktigt bevara och utveckla ädellövs- och sumplövskogar i anslutning till Vålabäcken till ett naturskogsliknande tillstånd,
- långsiktigt bevara och utveckla ädellövs- och bladlövskogsområdena på ett sätt att hög och varierad biologisk mångfald kan upprätthållas,
- vattenmiljöernas värde för den biologiska mångfalden skall bevaras och utvecklas,
- säkerställa och utveckla ett tillgängligt och attraktivt friluftsområde för alla över tid,
- informera besökarna om områdets olika karaktärer gällande såväl natur, geologi som kulturhistoria samt inspirera till friluftsliv,
- information och anordningar skall göra området attraktivt för pedagogisk verksamhet inom förskolan och skolan.

Syftena uppnås genom att:

- lövskog lämnas fritt från ekonomiskt skogsbruk för att på sikt skapa en naturlig intern dynamik,
- luckhuggning, veteranisering och tillskapande av högstubbar i syfte att skapa mer död ved och mer variation i ålderstrukturen. Levande eller död ved lämnas kvar i skogsområden (med undantag av virke som tas ner i samband med att granskog skall omföras till lövskog),
- det mesta av den befintliga granskogen omförs succesivt till lövskog med inslag av tall,
- delar av skogen omformas till alkärr genom att leda in dagvatten i området,
- nödvändiga åtgärder vidtas för att bevara och stärka livsmiljöer för fridlysta, rödlistade arter samt skärskilt skyddsvärda arter knutna till livsmiljöer vilka ingår i art- och habitatdirektivet. Exempel på åtgärder är veteranisering av träd, naturvårdsbränning samt skapande av sandblottor,
- ordna angöringspunkter, informationstavlor och anläggningar så att besökare på ett lämpligt sätt kan ta del av information om natur- och kulturvärden samt inspirera till ett rörligt friluftsliv utan att skada områdets naturvärden,
- att nya kunskaper om hotade och hänsynskärvande arter samt värdefulla naturtyper beaktas och införlivas i den löpande skötseln av naturreservatet.

Att bilda naturreservat av området skall leda till att både lokala och nationella miljömål såsom ”ett rikt växt- och djurliv”, ”levande skogar”, ”myllrande våtmarker” och ”en god bebyggd miljö” uppnås.

Föreskrifter

Med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken skall nedanstående föreskrifter gälla i naturreservatet.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. dra fram mark- eller luftledning,
2. vidta åtgärder såsom att gräva, schakta, dika, dränera, tippa, dumpa, anordna upplag, utfylla med rensmassor eller annat material, markarbete eller på annat sätt förstöra eller skada fast naturföremål, ytbildning eller småvatten,
3. nyttja kemiska bekämpningsmedel eller berika marken med gödselmedel eller jordförbättringsmedel,
4. sätta ut djur-, växt- eller svamparter annat än för naturreservatets skötsel,
5. samla in djur-, växt- eller svamparter annat än för naturreservatets skötsel, enstaka beläggsexemplar för artbestämning eller inom skolundervisningen
6. avverka träd eller buskar annat än för naturreservatets skötsel,
7. bortföra stående eller liggande död ved annat än för naturreservatets skötsel,
8. plantera gran eller främmande trädslag, buskar eller växter,
9. bedriva jakt eller utfodra vilt,
10. anordna nya vägar,
11. organisera campingplats, tältplats eller uppställningsplats för husbil och husvagn,
12. placera skylt, affisch, inskrift, snitsel, snitslade banor eller motsvarande anordning annat än med information gällande naturreservatet samt orienteringskontroller.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken om markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång.

För att tillgodose syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt till fastighet att tåla att följande anordningar och åtgärder vidtas inom naturreservatet:

1. utmärkning av, skyltning till och upplysning av reservatet samt vägvisningsskyltar,
2. uppförande och underhåll av anordningar såsom toalett, vindskydd, grillplats etcetera inom området,
3. skötsel såsom gallring, avverkning, luckhuggning samt veteraniserande åtgärder av buskar och träd i naturvårdande syfte,
4. plantering eller såning av träd och buskar,
5. slätter, bränning och schaktning i naturvårdande syfte,
6. anläggning och påbättring av stigar,
7. uppföljning av områdets skötsel och miljöövervakning.

C. Ordningsföreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordning i övrigt i reservatet.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. gräva, borra, måla eller på annat sätt skada mark och sten,
2. gräva upp växter eller för kommersiellt bruk plocka växter,
3. störa, samla in, skada eller döda djur,
4. medföra okopplad hund,
5. använda musik- eller ljudanläggning,
6. framföra cykel annat än på anlagda vägar,
7. rida,
8. framföra motordrivet fordon (undantag för personer med rörelsenedsättning),
9. parkera på annan plats än angiven parkeringsplats,
10. tippa trädgårdsavfall eller annan form av avfall,
11. tälta, sätta upp husbil eller husvagn eller på annat sätt övernatta,
12. göra upp eld annat än på angiven plats,
13. fiska eller på annat sätt fånga in fisk och att sätta ut fisk,
14. bedriva jakt i någon form eller att använda någon form av skjutvapen (t.ex. paintballgevär).

Vidare är det förbjudet att utan kommunalförvaltningens skriftliga tillstånd:

15. uppsätta skylt, affisch, inskrift, snitsel eller motsvarande anordning,
16. anordna tävlingar och andra arrangemang utan kommunens tillstånd (undantag för sådana inom ramen för skolidrotten),
17. bedriva vetenskapliga eller andra undersökning som kan skada eller störa naturmiljön,
18. fånga insekter, spindlar, snäckor, musslor eller andra ryggradslösa djur annat än genom håvning, handplockning eller annan selektiv metod med efterföljande återutsättning i naturreservatet. Återutsättningen gäller inte enstaka beläggsexemplar för arbestämning under förutsättning att fynden registreras i Artportalen och att insamlandet inte bryter mot fridlysningsbestämmelserna,
19. samla in växter, svampar, lavar eller mossor annat än enstaka beläggsexemplar för artbestämning,
20. utöka elnätet när begäran av elanslutningar görs.

Undantag från föreskrifterna

Föreskrifterna i A och C gäller ej genomförande av åtgärder i enlighet med för den tiden fasställd skötselplan som råder i området. Dessutom utgör de ej hinder för:

- förvaltaren av naturreservatet, eller den som förvaltaren uppdrar åt, att vidta åtgärder, eller för förvaltarens tillsyn av området enligt vad som framgår av föreskrifterna under B ovan,

- driftsåtgärder för vid tidpunkten för föreskrifternas författande befintliga vägar, underhållsresning av lagakraftvunna dikningsföretag eller lagliga diken, drift och underhåll för befintliga ledningar (vatten-, avlopps-, elledningar etcetera) får ske. Vid utförande av större åtgärder skall samråd ske med kommunförvaltningen innan arbetet påbörjas. Akuta åtgärder får inledas innan samråd skett,
- utveckling av friluftslivet såsom markering av leder, uppsättning av skyltar, anordnande av rastplatser eller andra liknande anordningar, för främjandet av naturreservatets syfte efter skriftligt godkännande av förvaltaren
- restaurering av "alkärret" för dagvattenhantering,
- behörig trafik att framföra fordon på vägarna,

Tomelilla kommun får, i enlighet med 7 kap 7 § miljöbalken, i särskilda fall medge dispens från meddelade föreskrifter. Dispens söks hos kommunen.

Beskrivning av området

Skogsbacken ligger mitt i Tomelilla tätorts sydöstra del. Välabäcken ringlar genom området och följer man bäcken norrut når man Väladalen. Här har Tomelillaborna i över hundra år promenerat, motionerat, haft picknick, njutit i naturen etcetera. Omgivningarna är varierande med lövskog, rinnande vatten, våtmarker och öppna ytor. Området har höga naturvärden. Inom området har man funnit minst sju olika fladdermusarter. Att fladdermusen brunlångöra finns här är unikt då det är första gången arten noterats i ett så tätortsnära område. Det samma gäller barbastell vilket enligt rödlistan är en starkt hotad art i Sverige. Skogsbacken har också ett rikt fågelliv med cirka fyrtio häckande arter. De ovanliga arterna strömstare och kungsfiskare (rödlistad som sårbar) ses övervintra längs Välabäcken. Ringduva och koltrast är de vanligaste arterna. Bland de uppåt 190 olika växterna som noterats i området kan man nämna den ovanliga och rödlistade orkidéen majnycklar. De lokalt sällsynta arterna vårklynne och ängsnycklar har också noterats. De vanliga vattenväxterna bredkaveldun och svärdsilja finns det gott om i området. Cirka sjuttio olika arter av lavar och sjuttio olika arter av mossor har hittats i Skogsbacken. Många mossor trivs i fuktiga marker i närheten av Välabäcken, däribland den rödlistade murlansmossan. Området är värdefullt för friluftslivet och rekreation och används frekvent av scouter, skolor, förskolor, föreningar etcetera i allt ifrån pedagogiska syften till motionssyften.

Skäl för beslutet

Skogsbacken utgör ett mycket värdefullt område för friluftslivet. Det tätortsnära läget erbjuder närrekreation i en vacker och avkopplande miljö. Förskolor och skolor utnyttjar området i undervisningen och för utflykter.

2015-09-28

Delar av Skogsbacken har varit skogsklätt under lång tid. En reellt gammal bokskog finns i området. Områdets varitionsrika topografi i kombination med Välabäckens läge gör att florans och faunan är rik i området.

I Naturvårdsprogram för Tomelilla kommun förklarar man att området har höga naturvärden där värdekriterierna botanik, zoologi, storlek, mångformighet och rekreation framhävs.

Skogsbacken ligger inom ett detaljplanerat område där strandskydd inte råder. En liten bit, den mest nordvästra delen, av Skogsbacken samt stora delar av Väladalen ingår i Tomelilla köpings stadsplan, som antogs 1933 med kompletteringar 1937 och 1944. Största delen av området ingår i "stadsplan för Adelsbergsområdet i Tomelilla köping, Kristianstads län" från 1943 med kompletteringar 1945. Området benämns i planen som allmän plats, park eller plantering.

Längst norrut i Skogsbacken ligger ett område som ingår i "stadsplan för Sölvegårdsområdet i Tomelilla samhälle och kommun" från 1974. Delen som ligger inom Skogsbackenområdet får endast användas som fritidsområde. I sydöst finns ett litet område som ingår i "detaljplan för Djupadalsområdet i Tomelilla, Tomelilla kommun" från 1989. Det området benämns som park.

Av ovan angivna skäl bör det angivna området avsättas som naturreservat.

Skötselplan och förvaltning av naturreservatet

Enligt 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. skall en skötselplan ingå i varje beslut om bildande av ett naturreservat.

Kommunfullmäktige fastställer med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. nedstående skötselplan att gälla tillsvidare (bilaga 3). Inom ramen för denna kan kommunen förlöpande meddela direktiv om förvaltningen.

Nya kunskaper om hotade och hänsynskrävande arter och naturtyper ska beaktas i den löpande skötseln av området.

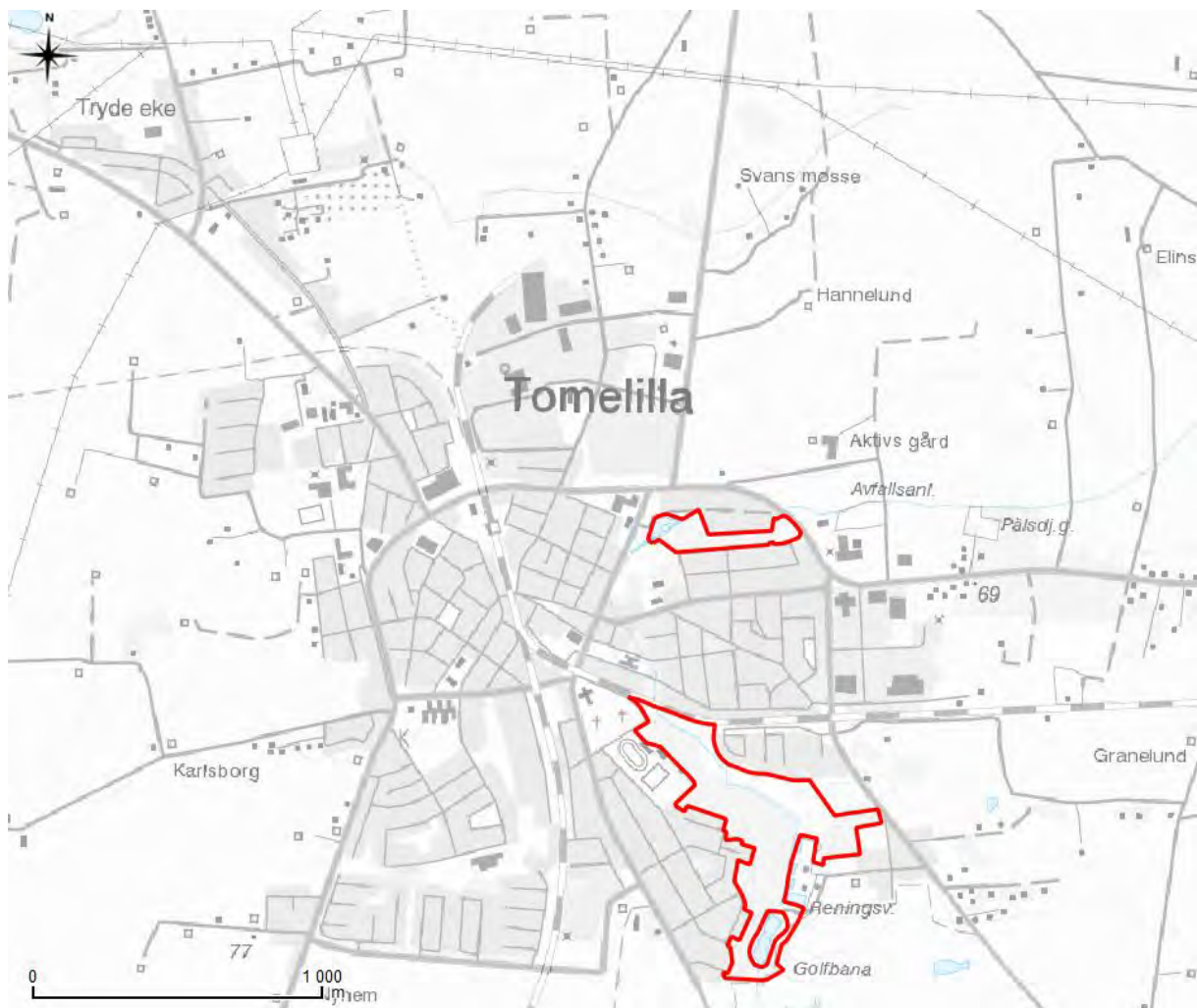
Tomelilla kommun och det utskott/nämnd som har ansvaret skall vara naturvårdsförvaltare. Vid förvaltningen skall samråd ske med övriga berörda förvaltningar inom Tomelilla kommun, sakägare och berörda myndigheter. En årlig avstämning angående skötsel och åtgärder skall göras med utskott/nämnd.

Bilagor

1. Översiktskarta
2. Naturreservatets gränser

Bilaga 1. Översiktskarta

Naturreseptatet Skogsbacken med Vålådalens placering

Bilaga 2. Naturreservatets gränser

Naturreservatets gränser är markerade med rött, svarta linjer indikerar fastighetsgränser

2015-09-28

Skötselplan för naturreservatet Skogsbacken med Väladalen i Tomelilla kommun

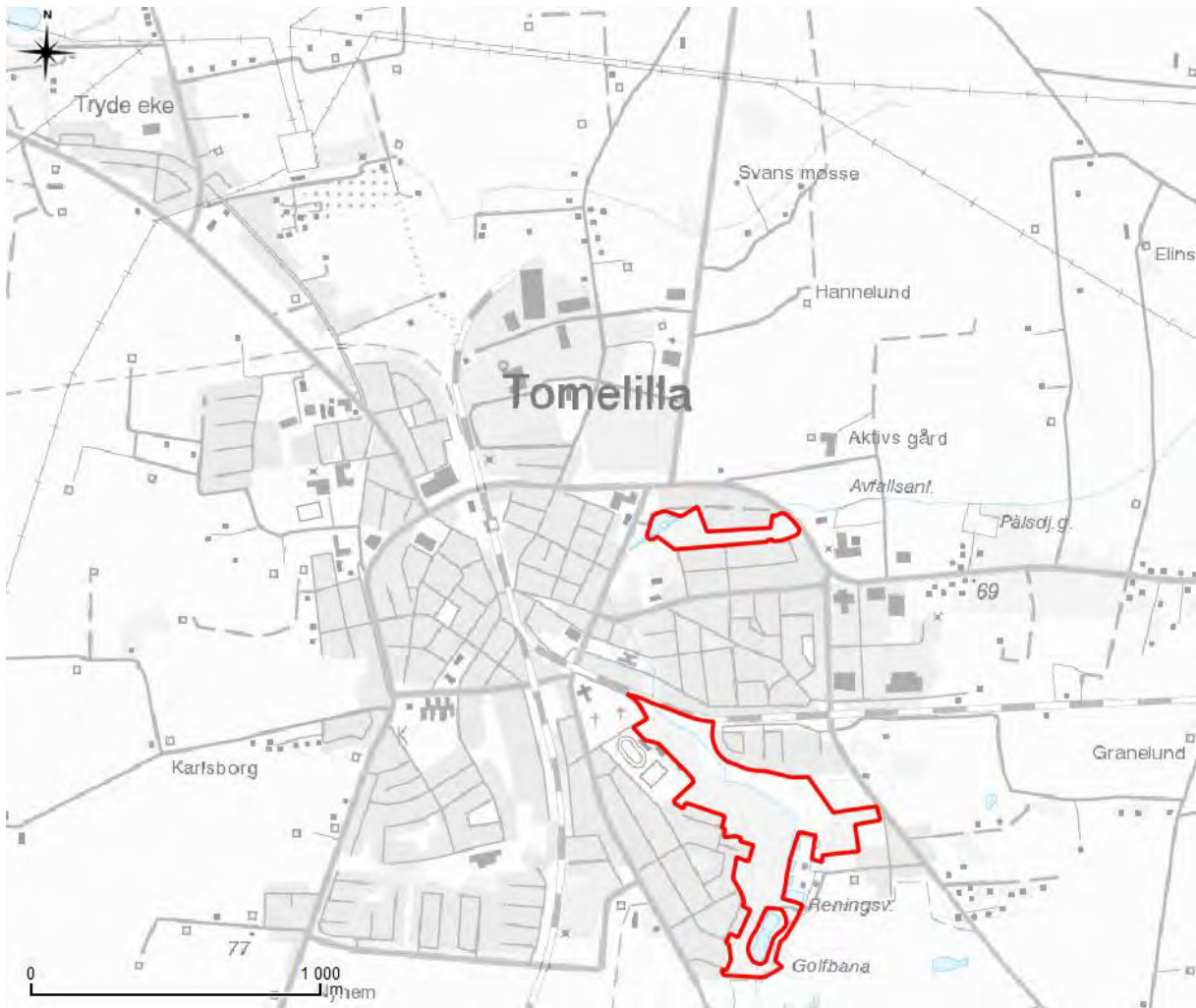

Bakgrund och syfte

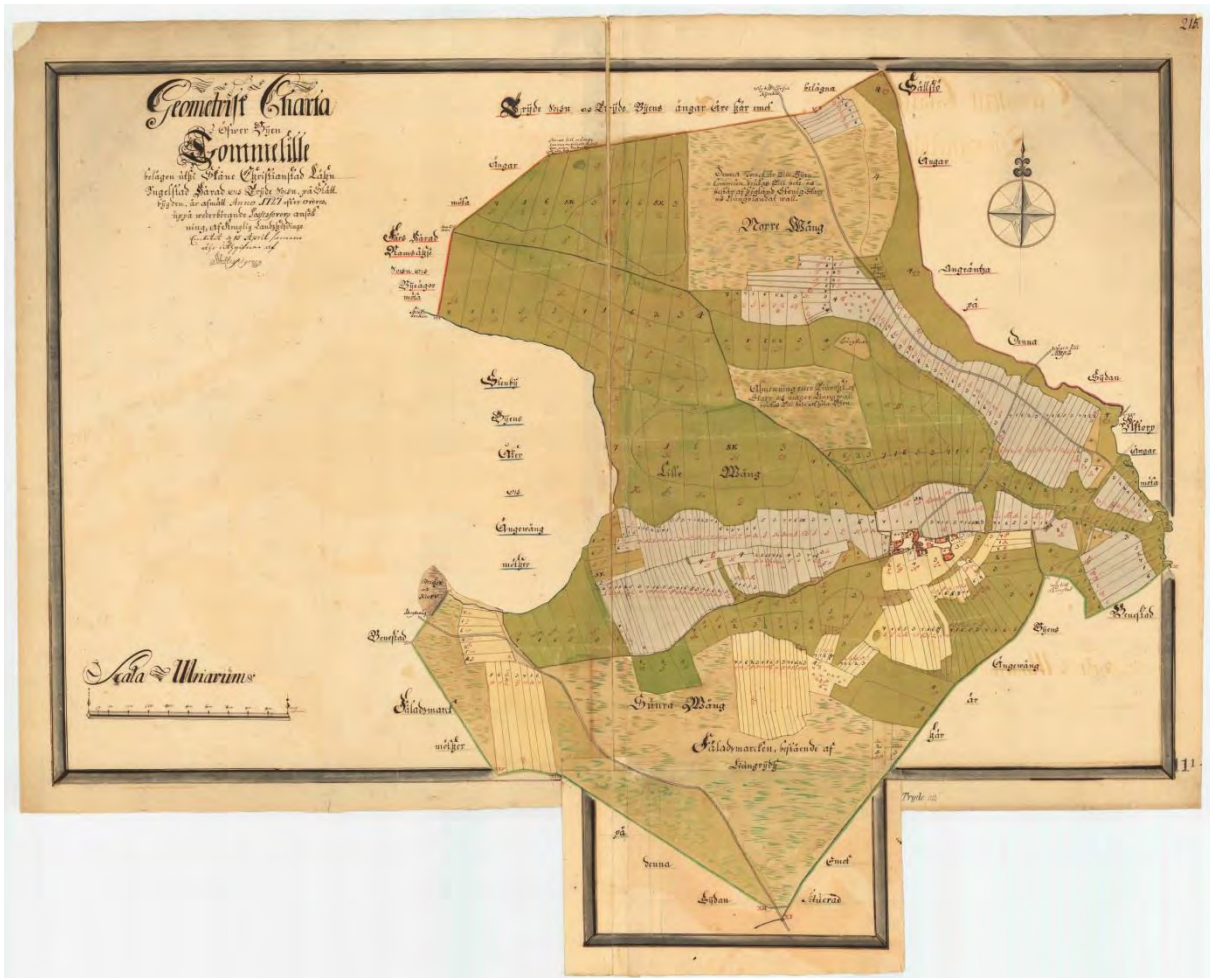
Skogsbacken och Væladalen är välbesöktä tätortsnära natur- och rekreationsområden i direkt anslutning till Tomelilla tätort. Området har höga natur- och kulturvärden. Syftet med naturreservatet Skogsbacken med Væladalen är att bevara och utveckla det tätortsnära natur- och friluftsområdet. Förutsättningar för att gynna den biologiska mångfalden skall utvecklas. Friluftsområdet skall säkerställas och utvecklas för framtiden. Besökarna skall informeras om områdets karaktär. Detta skall leda till att både lokala och nationella miljömål såsom ”ett rikt växt- och djurliv”, ”levande skogar”, ”myllrande våtmarker” och ”en god bebyggd miljö” uppnås.

Data

Områdets namn	Skogsbacken med Væladalen
Geografiskt läge	RT90: X: 6158056, Y: 1383720
Län	Skåne län
Kommun	Tomelilla
Församling/socken	Tomelillabygdens församling/Tryde
Berörda fastigheter	Tomelilla 237:78, Tomelilla 237:96, Tomelilla 237:108, Ullstorp 2:72, Ullstorp 9:3, Ullstorp 6:15, Ullstorp 6:16, Ullstorp 127:1
Markägare	Tomelilla kommun
Naturvårdsförvaltare	Tomelilla kommun
Vegetationszon	Nemorala zonen (sydsvenska lövskogsregionen)
Skyddsform	Naturreservat
Gränser	Gränserna är markerade i bifogad karta
Areal	ca 27,5 ha
Planförfattare	Nils Lundquist och Charlotte Lindström

Karta 1. Naturreservatet Skogsbacken med Väladalens placering

Karta 2. "Geometrisk Charta öfver byen Tomelille" från år 1727. Skogsbacken ligger längst till öster på kartan. © Lantmäteriet Geodatasamverkan

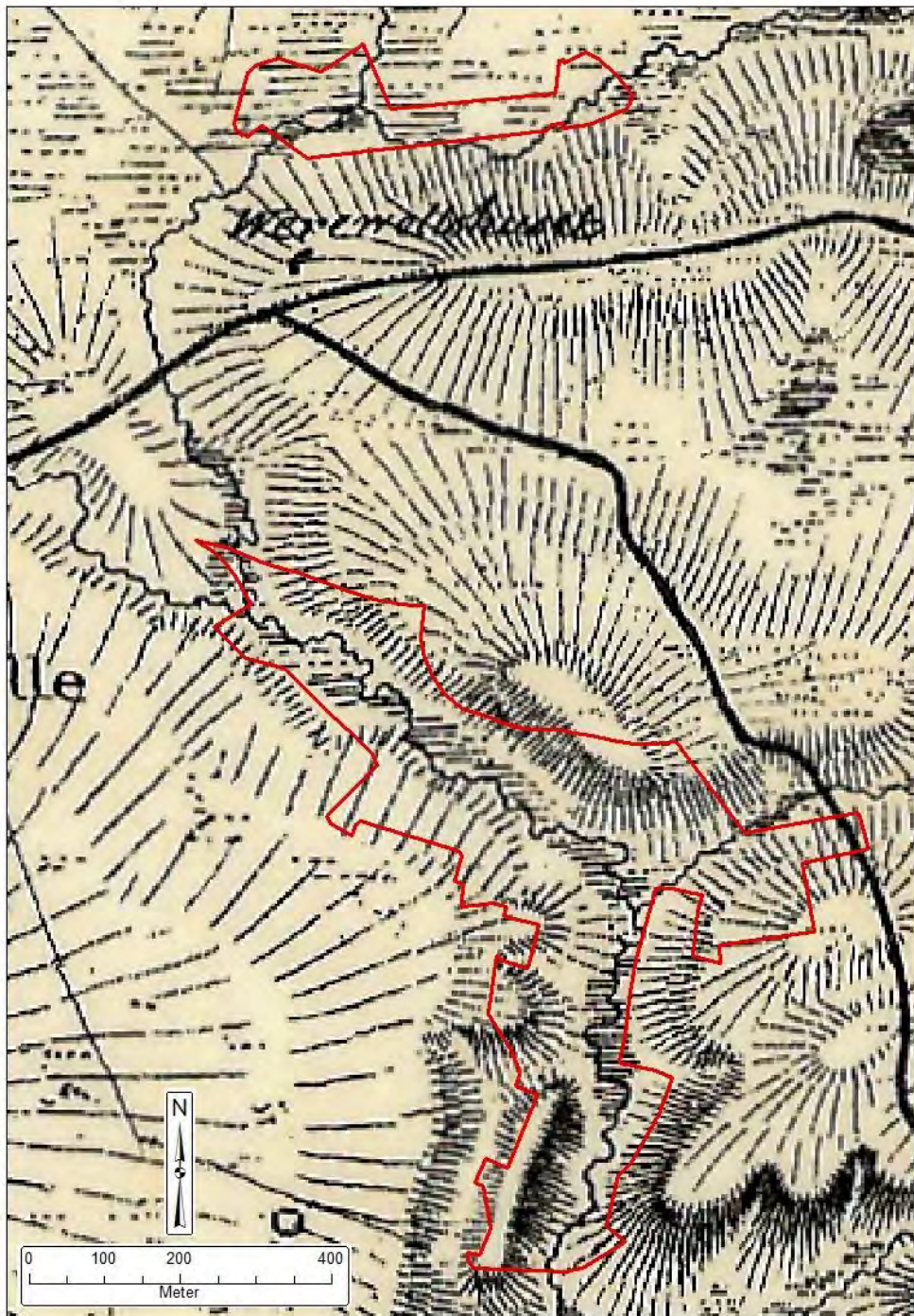
Historik

Stora delar av området som idag utgör Skogsbacken var skogsbeklädda enligt en karta med titeln "Geometrisk Charta öfver byen Tomelille" från år 1727. Det tyder på skogen haft kontinuitet (se karta 2).

Planteringsstyrelsen i Tomelilla municipalsamhälle arrenderade år 1919 planteringsstyrelsen området som idag utgör Skogsbacken av Benestad kyrka. Bänkar, bord, flaggstång och en paviljong placerades i området som invigdes på mors dag den 20 maj 1920. Tidigare hade området kallats för Skogsparken. Den 25 maj 1920 bestämdes det att området skulle heta Skogsbacken. Under de första åren planterade man träd i stora delar av området. En kaffestuga (där en kaffe år 1920 kostade 40 öre) fanns i området. Den övertogs och flyttades till idrottsplatsen av Tomelilla IF år 1960. Man hade problem med kaniner i området varför sex fällor placerades i området år 1921. Den 16-17 oktober 1967 föll många träd i den kraftiga oktoberstormen. År 1971 köptes Skogsbacken av Tomelilla Kommun. Kring decennieskiftet 1980 lades nya asfalterade gång- och cykelvägar inom Skogsbacken.

År 1983 upprättades ett förslag på skötselplan för området på initiativ av Tomelilla scoutkår. Syftet var att visa vilket värde och vilken artrikedom Skogsbacken hade.

År 1987 grävdes en cirka 230 meter lång sträcka av bäcken, inom fastigheten Statsägan 876, om. Den ny bäckfåra ersatte den gamla som efter jobbet fylldes igen. I Skogsbackens södra delar och Välabäckens nedre parti byggdes en laxtrappa samtidigt som det närliggande reningsverket byggdes om. År 2006 gjordes laxtrappan mer tillgänglig genom att en spång lades ut inom det så kallade grönajobb-projektet.

Karta 3. Skånska rekognosceringskartan från 1810-talet med naturreservatet inritat.

Planer, program och befintliga skydd

I Naturvårdsprogram för Tomelilla kommun förklarar man att området har höga naturvärden där värdekriterierna botanik, zoologi, storlek, mångformighet och rekreation framhävs. Skogsbacken ligger inom ett detaljplanerade områden där strandskydd inte råder. En liten bit, den mest nordvästra delen, av Skogsbacken samt stora delar av Vålådalen ingår i Tomelilla köpings stadsplan, som antogs 1933 med kompletteringar 1937 och 1944. Största delen av området ingår i ”stadsplan för Adelsbergsområdet i Tomelilla köping, Kristianstads län” från 1943 med kompletteringar 1945. Området benämns i planen som allmän plats, park eller plantering. Längst norrut i Skogsbacken ligger ett område som ingår i ”stadsplan för Sölvegårdsområdet i Tomelilla samhälle och kommun” från 1974. Delen som ligger inom Skogsbackenområdet får endast användas som fritidsområde. I sydöst finns ett litet område som ingår i ”detaljplan för Djupadalsområdet i Tomelilla, Tomelilla kommun” från 1989. Det området benämns som park.

Biologiska värden

Skogsbacken har haft en lång skoglig kontinuitet bestående av framför allt lövträd. Vissa delar domineras av ädellövskog, andra av andra lövträd. Framförallt i de västra delarna blandas skogen upp med områden av granplanteringar och tall (*Pinus sylvestris*). Östra delarna består av alskog. Vålabäcken rinner genom området.

Om man följer Vålabäcken norrut genom Tomelilla så ligger området Vålådalen skiljt från själva Skogsbacken. Vålådalen ligger norr om Ängsgatan. Dammen är en del av bäcken som är uppdämd.

Vattenmiljöer

Vålabäcken som flyter genom naturreservatet är en fjorton kilometer lång bäck inom Nybroåns huvudavrinningsområde. Vålabäcken mynnar söder om Tomelilla i Örupsån som i sig är ett stort tillflöde till Nybroån. Stora delar av bäcken är uträtad och delar är nedgrävd i kulvert. Vålabäcken har dessvärre historiskt sett varit väldigt smutsig med föroreningar från industrier, dagvatten, reningsverk och lantbruk, men har på senare tid blivit betydligt renare och vattenkvaliteten har därmed förbättrats.

Söder om reningsverket ligger en efterpoleringsdamm.

Följande dikningsföretag finns inom eller i direkt anslutning till området:

- Werawellsbäckens reglering vid Tomelilla 1883
- Vålabäckens och Tomelilla-Sälshögs gränsdikes reglering 1910
- Benestad-Adelsbergs dikningsföretag 1930
- Tomelilla kastanjedike 1953

Fladdermöss

Under år 2012 genomfördes en inventering av fladdermusfaunan i Skogsbacken då sju olika arter noterades. Flertaligast var nordisk fladdermus (*Eptesicus nilssonii*) och dvärgpipistrell (*Pipistrellus pygmaeus*). Dessa arter lever ofta i närheten av bebyggelse. Vidare noterades större brunfladdermus (*Nyctalus noctula*) och vattenfladdermus (*Myotis daubentonii*). Brunlångöra (*Plecotus auritus*) noterades också vilket är första gången den arten hittas i tätortsnära område. Det samma gäller barbastell (*Barbastella barbastellus*) vilket enligt rödlistan är en starkt hotad art (EN). En oidentifierad art från släktet *Myotis* noterades dessutom under inventeringen.

Barbastellen är förutom att den är rödlistad i Sverige dessutom globalt hotad och är upptagen i EU:s habitatdirektiv (bilaga 2 och 4). Det räknas även som en Natura 2000-art (kod 1308). Det är en skogsart som trivs bäst i bokskog, gärna på höjder. Den äter framförallt mindre tvåvingar, fjärilar samt mindre spindlar. Antalet könsmogna individer i Sverige är högst ett hundratal. Det går inte att utesluta att arten kan ha haft boplatser i södra delen av Skogsbacken.

Fåglar

I en rapport från 1983 som Tomelilla scoutkår tog fram framhävde man att området kunde klassas som ett värdefullt och rikt fågelområde. Både strömstare (*Cinclus cinclus*) och den sårbara (VU) kungsfiskaren (*Alcedo atthis*) ses övervintra i området. De som nära hotade (NT) rödlistade arterna turkduva (*Streptopelia decaocto*) och gråtrut (*Larus argentatus*) är registrerade i norra delarna av området på ArtPortalen år 2008. År 2012 inventerades fågelfaunan i området då man noterade 43 arter, varav 37 ansågs häckande. Detta är ett stort antal arter i ett tätortsnära område. Ringduva (*Columba palumbus*) och koltrast (*Turdus merula*) var talrikast. Arter inom sångare och trastfåglar (*Turdidae*) var vanligast förekommande.

Flora

Vid florainventeringen år 2012 noterades 190 olika arter inom området. Den som sårbar (VU) rödlistade asken (*Fraxinus excelsior*) och de nära hotade (NT) majnycklarna (*Dactylorhiza majalis*) noterades. Dessutom fanns de lokalt sällsynta arterna vårklynne (*Valerianella locusta*) samt den fridlysta orkidéerna ängsnycklar (*Dactylorhiza incarnata*). Enligt ArtPortalen fann man år 2013 den starkt hotade (EN) backsilja (*Peucedanum oreoselinum*) i de södra delarna av Skogsbacken.

Lavar och mossor

Efter inventeringen år 2012 kunde det konstateras att 70 olika arter av lavar och 67 olika arter av mossor noterades i området. Den som sårbar (VU) rödlistade murlansmossa (*Didymodon vinealis*) hittades växande på det cementrör som Välabäcken rinner under banvallen. Många mossor växer på jord eller sten i anslutning till bäcken. Dessa mossor kräver ganska bra vattenkvalitet och vatten som inte torkar ut på sommaren.

Svamp

Scharlakansröd vårskål (*Sarcoscypha coccinea*) växer i Skogsbacken. Fruktkropparna växer på grenar och kvistar som ligger på marken. Skålen är röd och undersidan något gulaktig. Arten är utsedd som signalart av Skogsstyrelsen och indikerar att omgivningen har höga naturvärden och är skyddsvärd.

Fisk

Fiskar som förekommer i Välabäcken är öring (*Salmo trutta*), småspigg (*Pungitius pungitius*) och elritsa (*Phoxinus phoxinus*). Förmodligen finns det fler arter, men det var dessa som noterades i och med ett elfiske år 2011. Öringar har en hög täthet och ses vandra i hela bäcken, inga direkta hinder finns för dem. Tidigare har flodkräfta funnits i vattnet, men sedan 1990-talet har man inte sett någon. Däremot hade signalkräfta dykt upp och man kan anta att kräftpesten har gjort att flodkräftan dött ut i vattendraget.

Sammanfattning av noterade rödlistade arter inom Skogsbacken och Väladalen

Svenskt namn	Latinskt namn	Hotkategori
Ask	<i>Fraxinus excelsior</i>	VU
Backsilja	<i>Peucedanum oreoselinum</i>	EN
Barbastell	<i>Barbastella barbastellus</i>	EN
Majnycklar	<i>Dactylorhiza majalis</i>	NT
Murlansmossa	<i>Didymodon vinealis</i>	VU

Tabell 1. Rödlistade arter i Skogsbacken och Väladalen (EN = starkt hotad, VU = sårbar, NT = nära hotad).

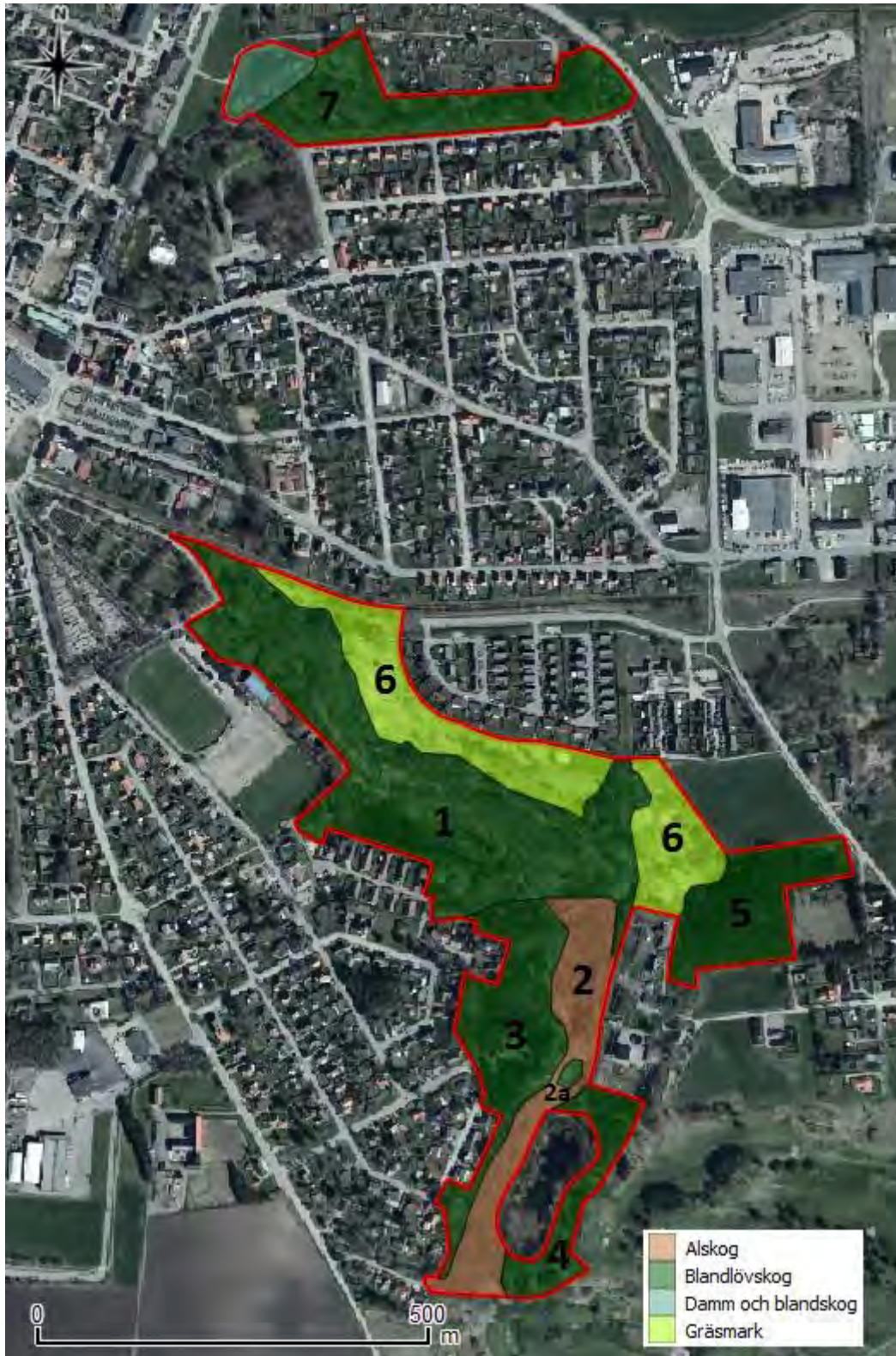
Rekreativa värden

Skogsbacken är ett tätortsnära naturområde som möjliggör för ett rikt friluftsliv. Det finns mycket att se i Skogsbacken för den naturintresserade och området används även av skolklasser i undervisningssyfte. Grillplaster och bänkar och bord utgör naturliga rastplatser och finns tillgängliga för alla besökare. Skolor och förskolor använder ofta området för utflykter och naturstudier. Ett antal föreningar nyttjar Skogsbacken för sina olika ändamål.

Geologi

Tomelilla kommun ligger i centrala lerskifferslätten mellan Romeleåsen och Linderödsåsen. Marken i Skogsbacken domineras av plana sandiga/grusiga glacifluviala avlagringar (landformer som formats av inlandsisars smältvatten). Ett större fält av glacifluviala sediment sträcker sig från Ramsåsaåsen norr om Tomelilla och öster mot Lunnarp. Jorddjupet är cirka 3-4 meter i Skogsbacken. Den leriga moränen är delvis blottad där jordtäcket är tunt. Vid ån är svämsediment (bildas när åar översvämmar omgivande låglänta marker) avsatta.

Målbilder och skötselanvisningar för respektive sköteselområde

Karta 4. Naturreservatets olika sköteselområden.

Skötselområde 1

Området består mestadels av bokskog. Även större exemplar av lönn (*Acer platanoides*), kanadapoppel (*Populus × canadensis*), hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*) och tysklönn (*Acer pseudoplatanus*) förekommer framförallt längs bäcken och stigar som genomkorsar området. Södra delarna av området består av gransbestånd. Buskskiktet är glest och fältskiktet är relativt rikt på örter. Längst i öster av skötselområdet består skogen av mer blandade arter med bland annat avenbok (*Carpinus betulus*), sälg (*Salix caprea*) och knäckepil (*Salix fragilis*). I den delen av området är buskskiktet, bestående av bland annat hassel (*Corylus avellana*) och olvon (*Viburnum opulus*), tätare än resten av skötselområdet.

Målbild

Skogen skall till största del bestå av en ädellövträdiskog. På sikt skall inga uppvuxna fröspridande tysklönnar förekomma i området. Lövskogsdungen längst i öster skall låtas utvecklas fritt med den varierande artsammansättningen. Träden i skogen skall variera gällande storlek och ålder. Död ved och äldre grövre träd skall förekomma i området. Död ved anordnas så att den inte utgör hinder eller fara för rörligt friluftsliv.

I södra delen av området öster om bostadsområdet skall angöringspunkt med vindskydd, toalett, grillplats etcetera inrättas. Detta ligger i mitten av naturreservatet och har en naturlig ingång för det närliggande villakvarteret (med Gläntgatan etcetera). Det är även lättillgängligt för tömning av toalett.

Skötsel

Granar i de södra delarna av skötselområdet skall succesivt gallras bort till lövträdens fördel. Vissa stora gamla granar och grandungar skall sparas. Nya granplantor skall avlägsnas.

För att gynna förnygringen och därmed ett spann av träd i olika åldrar skall efterträdare till äldre träd gynnas genom röjningsåtgärder i dess närhet.

Äldre grova träd, döda träd och övrig död ved skall låtas vara orörda med undantag för bortstädning eller röjning av stigar och vägar. Detta för att gynna insekter, svampar, lavar etcetera.

De östra delarna av skötselområdet skall få utvecklas fritt bortsett från att tysklönn gallras bort vid behov.

Angöringsplats för naturreservatet skall placeras i den södra delen av området. I dagsläget växer här mycket gran vilka till en del skall gallras bort för att öppna upp området som en glänta. Här skall vindskydd, toalett samt bord och bänkar placeras. Detta ger en lägerkänsla. Plantering av ek skall gynnas detta delområde i syfte att bilda en ek/äng-mark i gläntan och lägerplatsen.

Skötselområde 2

Skötselområdet består till största del av alskog med undantag för en litet område med bland annat vårtbjörk (*Betula pendula*), tysklönn och hallon (*Rubus idaeus*) mitt i skötselområdet. Norra delen av skötselområdet har en glesare skog, medan södra delen är tätare. Ett litet område i norra delarna består av ett igenväxt kärr. En spång som går parallellt med bäcken genomkorsar de södra delarna av området. Vid spången finns även informationstavla och en utsiktsplats över en laxtrappa.

Målbild

Området skall bestå av en alskog med träd som varierar gällande storlek och ålder. När tillräckligt många grövre träd har utvecklats får alskogen utvecklas fritt. På sikt skall inga uppvuxna fröspridande tysklönnar förekomma i området. Död ved skall förekomma i området. Norra delen av skötselområdet skall bestå av alsumpskog med tillflöde från dagvatten.

Skötsel

För att gynna luckor i trädbestånden samt utveckla möjligheten för bildning av mer grövre träd skall gallringsarbete ske.

Döda träd och övrig död ved skall låtas vara orörda med undantag för bortstädning eller röjning av stigar och vägar.

Genom att leda in dagvatten i norra området gynnar man alsumpskog.

Spången som leder till laxtrappan behöver regelbundet varje vår röjas på grenar och annan växtlighet. Därefter behöver den hållas under uppsikt för eventuell ytterligare röjning senare på säsongen. Markeringarna vid trappstegen behöver bytas ut. Skyltning till spången behöver göras tydligare samt regelbundet i samband med rensning av spången hållas fri från växtlighet.

2a

Detta lilla område skiljer sig från resten av skötselområde 2. Här har nya alplantor planterats. De växer tillsammans med bland annat vårtbjörk. I buskskiktet växer mestadels hallon och mjölkört (*Epilobium angustifolium*).

För att gynna området bör gallringar påbörjas för att alträden ska växa upp.

På sikt skall tysklönn ej finnas i området varför alla uppslag av sådana som finns och som eventuellt uppkommer skall tas bort.

Skötselområde 3

Området består av täta, delvis snåriga partier med blandade lövträd. Även äldre tallar förekommer i området. Buskskiktet innehåller framför allt yngre lövträd. Mitt i skötselområdet finns även ett mer öppet område med täta fläderbestånd.

Målbild

Området skall bestå av en blandlövskog med inslag av tall. Björk skall inte dominera. Träden skall variera gällande storlek och ålder. Att friställa äldre tallar inom området bör beaktas. På sikt skall inga uppvuxna fröspridande tysklönnar förekomma i området. Död ved skall förekomma i området. Öppningen i det gamla grustaget där bland annat en fotbollsplan finns skall vara en samlingspunkt. I denna öppning skall sandblottor förekomma.

Skötsel

Gallringar bör ske för att området inte skall förbli allt för tätt. På så vis får de kvarvarande träden chans att växa upp och bli större. Gallring av framför allt vårtbjörk skall i första hand ske. Gamla träd skall sparas. Äldre tallar bör friställas. På sikt får inte tysklönn förekomma i området varför förekommande och i framtiden eventuella uppslag av sådana skall gallras bort.

Vid fotbollsplanen som ligger i ett gammalt grustag mitt i skötselområde kan övre marskiktet skrapas för att frambringa sandblottor.

Vid fotbollsplanen som ligger i ett gammalt grustag mitt i skötselområde 3 bör bord och bänkar placeras i nordöstra hörnet. Förskolor och familjer kan använda dessa för fikastunder med mera. På vallen söder om fotbollsplanen kunde även en bänk placeras. Här kan man ha uppsikt över planen. Dessutom kan barn bygga kojor i trädsamlingen strax söder om vallen. Papperskorgar bör även placeras i anslutning till bord och bänkar.

Skötselområde 4

Området omgärdar en reningsverksdamm och består av blandskog.

Målbild

Målbilden för skötselområdet är en oförändrad blandlövskog. Öster om dammen skall stora vidkroniga träd förekomma.

Skötsel

Gallringsåtgärder för att gynna de vidkroniga träden öster om dammen får förekomma.

Skötselområde 5

Området består av en tallskog som är cirka femtio år gammal. I skogen har även vårtbjörk, lönn och tysklönn fått livsrum. I buskskiktet förekommer bland annat hägg (*Prunus padus*) och vildkaprifol (*Lonicera periclymenum*).

Målbild

Målbilden stämmer överens med den för skötselområde 3 gällande skogsskötseln bortsett från att kvoten tall här dominerar.

Skötsel

Gallringar bör ske för att området inte skall förbli allt för tätt. På så vis får de kvarvarande träden chans att växa upp och bli större. Gallring av framför allt tall och vårtbjörk skall i första hand ske. Gamla träd skall sparas. På sikt får inte tysklönn förekomma i området varför förekommande och i framtiden eventuella uppslag av sådana skall gallras bort.

Skötselområde 6

Detta skötselområde skiljs delvis åt av skötselområde 1:s östra delar. Området består av öppna gräsmarker. På grund av upphörd hävd är områdena i ett igenväxningsstadium där buskar och träd börjat få fotfäste. Fuktigheten varierar. Den västra delen av skötselområdet har en trivial flora med bland annat brännässla (*Urtica dioica*) samt de invasiva arterna jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*), sibirisk björnloka (*Heracleum sphondylium* subsp. *Sibiricum*) och kirskål (*Aegopodium podagraria*). Den östra delen av skötselområde 6 består av frisk och fuktig ängsmark. Marken här sluttar ner mot Välabäcken varför fuktigheten och därmed floran varierar. Denna del domineras av älggräs (*Filipendula ulmaria*). Inom detta område finns de ovanliga majnycklarna. Närmast bäcken förekommer typiska våtmarksväxter som bredkaveldun (*Typha latifolia*) och svärdslinlja (*Iris pseudacorus*).

Målbild

Den västra delen skall bestå av hävdad gräsmark med solitära buskar och träd. Den östra delen skall förbli fuktig med en stor artrikedom.

Skötsel

I den västra delen skall ekplantor planteras in med glesa mellanrum. På så vis skapar man en övergång från odlad mark och gräsmark mot skogsbestånden. Solitära ekar är dessutom värdefullt. Gräsmarken måste hävdas, helst med bete, för att förhindra igenväxning.

I den östra delen får däremot inga buskar och träd förekomma då detta missgynnar floran på bottenkiktet. Årlig slåtter behöver ske för att bevara floran.

Skötselområde 7

Området består till stor del av en ogallrad blandlövskog med ek (*Quercus robur*), lönn, bok (*Fagus sylvatica*), tysklönn, vårtbjörk, tall med mera. Åldern på träden varierar. Väladammen är en del av bäcken som är uppdämd. Vid bäcken kan man bland annat hitta vattensippermossa (*Leptodictyum riparium*) som annars är vanligt i akvarium och trubbskruvmossa (*Syntrichia latifolia*). Barbastell har jaktmarker i området.

Målbild

Området skall bestå av en luckig blandlövskog med öppna gläntor och ytor. På sikt skall ingen tysklönn förekomma i området. Dammen i nordvästra delen skall vara öppen. Träden i skogen skall variera gällande storlek och ålder.

Skötsel

Väladammen skall med jämna mellanrum röjas på vass.

Området skall succesivt gallras för att skapa luckor och för att gynna föryngringen och därmed ett spann av träd i olika åldrar. Efterträdare till äldre träd skall gynnas genom röjningsåtgärder i dess närhet. Vårtbjörk bör väljas bort i första hand.

Träden som finns längs stigen invid dammen skall vara orörda eftersom barbastell har sina jaktmarker här.

Allmän skötsel flora, fauna och funga

Skog

Träden i Skogsbacken bör bestå av cirka 90 procent ädellövarter såsom lönn, fågelbär (*Prunus avium*), avenbok, skogsalm (*Ulmus glabra*), bok, ek och andra lövträd. En dynamik med unga, gamla och döda träd skall råda i området. Gallring för att gynna föryngring av ädellövträd och för att frambringa solitärer skall ske. Eventuella yngre granplantor skall gallras bort vid behov. Dessutom skall skogen ha en luckighet då detta medför ett solbelyst fältskikt. Detta bidrar till att artantalet ökar. Brynmiljöer skall värnas och utvecklas. Bryn innehåller ofta en hög artrikedom då arter från både skogen och de närliggande omgivningarna trivs där. Dessa utgör vidare ett vindskydd som medför att mikroklimatet i skogen behålls. Detta leder bland annat till en ökad insektsfauna vilket i sin tur leder till fler fåglar och fladdermöss. Liggande och stående död ved ska bevaras i samtliga skötselområde med skog. Den döda veden skall inte utgöra hinder eller fara för rörligt friluftsliv.

Fauna- och fungadepåer

Vid gallring skall visst material av grövre slag sparas i området för anläggning av fauna- och fungadepåer. Grot kan i visst fall även sparas för samma ändamål. Även material som bildas vid slätter kan ingå i depåerna. Placering av depåerna bör ske på flera ställen i området, men

vissa delområden skall också lämnas fria från depåer. Hänsyn till friluftslivet skall tas. Depåerna skall inte ligga vid eller i nära anslutning till leder i området.

Invasiva arter

Invasiva arter är sådana som har spridit sig utanför sitt naturliga spridningsområde och av olika anledningar hotar den inhemska naturen. De sprids med få undantag medvetet eller omedvetet med mänsklig hjälp. Nedan listas vilka invasiva arter som förekommer inom Skogsbacken. Nya inhemska arter kan av olika anledningar etablera sig i naturreservatet i framtiden. Åtgärder som krävs för att bli av med invasiva arter skall alltid genomföras om sådana etablerar sig i området. En mer ingående beskrivning över i Tomelilla kommun förekommande invasiva arter finns i bilaga 1.

Invasiva arter som förekommer inom Skogsbacken (år 2014) är:

- Glanshagg (*Prunus serotina*) (skötselområden 1, 3 och 6)
- Tysklönn (hela naturreservatet)
- Jätteloka (hela naturreservatet)
- Sibirisk björnloka (skötselområden 4 och 6)
- Palsternacka (*Pastinaca sativa*) (skötselområden 4 och 6)
- Kirskål (hela naturreservatet)
- Hårkörvel (*Chaerophyllum temulum*) (skötselområde 6)
- Blekbalsamin (*Impatiens parviflora*) (skötselområden 1, 2, 3 och 5)
- Jättebalsamin (*Impatiens glandulifera*) (skötselområde 2)
- Blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*) (skötselområde 6)
- Praktlysing (*Lysimachia punctata*) (skötselområde 6)

Fladdermöss

Ovan nämnda skogliga insatser där lövskog gynnas framför gran och brynmiljöer låts utvecklas och uppsättning av holkar är till gagn för fladdermöss. Insektsfaunan gynnas vilket medför furageringsbiotoper för fladdermössen. Holkarna bidrar till ytterligare boplatsmöjligheter. Förekomsten av döda eller gamla träd är också viktig för fladdermöss.

Allmän skötsel rekreation

Stigsystem

Motionsspår och vägar skall hållas framkomliga och vid behov rensas från nedfallna träd, ris och igenväxande vegetation. Spårkanterna skall alltid ha fri sikt. Spårmarkeringarna skall hållas under kontinuerlig tillsyn och nya sådana skall sättas upp vid behov. Inom området kommer olika orienteringsbanor att finnas uppsatta. Dessa kommer att variera över tid.

Anordningar

En regelbunden översyn och underhåll på anordningar såsom parkeringsplatser, vindskydd, utetoalett, cykelställ, grillplatser, informationsskyltar samt bord och bänkar, inom området skall ske. Spårmarkeringarna skall hållas under kontinuerlig tillsyn och nya sådana skall sättas upp vid behov.

Bänkar och bord inom Skogsbacken som är i dåligt skick skall ses över. Om det behövs skall de repareras eller bytas ut.

Vid skötselplanens författande ligger det ofta sopor bland annat kring bord och bänkar och vid fotbollsplanen i skötselområde 3. Fler papperskorgar bör sättas upp inom hela naturreservatet.

Skyltning

På väl valda ställen vid vägar som leder in i området skall informationsskyltar rörande naturreservatet finnas uppställda. Minst en skall vara en större modell med mer information och finnas vid områdets huvudentré.

Belysning

Området hyser belysning till exempel längs elljusspår och vid entrén. Vid belysning skall alltid effekten på djurlivet i området tas i beaktning. För att störa så lite som möjligt skall belysningen inte vara igång mellan klockan 24.00 och 06.00.

Dokumentation och uppföljning

Skötselplanen är tills vidare giltig gällande i planen angivna mål och riktlinjer för skötsel. Uppföljning och sammanställning av skötselåtgärder skall regelbundet utföras av den som utför de olika skötselåtgärderna till Tomelillas kommuns naturvårdsansvarige. Uppföljning av naturreservatets flora, fauna och funga samt vegetationstyper skall inledningsvis utföras var femte år, senare var tionde år.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Åtgärd	Var	När	Ansvar
Underhåll och drift	Motionsspår	Vid behov	Samhällsbyggnad
Underhåll spårmarkeringar	Motionsspår	Vid behov	Samhällsbyggnad
Underhåll och rensning av grenar och annan växtlighet	Spång mot laxtrappa	Årligen	Samhällsbyggnad
Översyn grillplatser, informationsskyltar,	Hela naturreservatet	Årligen	Samhällsbyggnad

belysning och elljusspår, bord och stolar			
Skötsel parkering och cykelställ		Kontinuerligt	Samhällsbyggnad
Soppantering och nedskräpning	Hela naturreservatet	Kontinuerligt	Samhällsbyggnad
Rensa bort nedfallna träd	Leder om områden med anordningar	Vid behov	Samhällsbyggnad
Akuta skötselinsatser förknippade med fara för allmänheten	Hela naturreservatet	Vid behov	Samhällsbyggnad
Gallra bort gran	Skötselområde 1	I ettapper därefter vid behov	Samhällsbyggnad
Gallra bort björk	Skötselområde 3		
Övriga gallringar och röjningar	Hela naturreservatet	Vid behov	Samhällsbyggnad
Frambringa sandblottor		Vid behov	Samhällsbyggnad
Slätter	Skötselområde 6	Årligen	Samhällsbyggnad
Plantering av ek	Skötselområde 6		Samhällsbyggnad
Vassrensning	Skötselområde 7	Kontinuerligt	Samhällsbyggnad
Frambringande av fauna- och fungadepåer	Hela naturreservatet	I samband med röjning, gallring och avverkning	Samhällsbyggnad
Bekämpning av invasiva arter, t.ex. tysklönn	Hela naturreservatet	Vid behov	Samhällsbyggnad

Referenser

AREK Biokonsult HB. (2012) *Inventering av lavar och mossor i Skogsbacken, Tomelilla.*

Artportalen, rapportsystem för växter djur och svampar - www.artportalen.se

Eklöv, A. (2011) *Fiskevårdsplan för Välabäcken 2011.* Eklövs Fiske och Fiskevård.

Gärdenfors, U. (2010) *Rödlistade arter i Sverige 2010.* Artdatabanken SLU.

Nitare, J. (2014) *Naturvårdande skötsel av skog och andra trädbärande marker.* Skogstyrelsen.

Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Inventeringar i Skogsbacken 2012 –flora, fåglar och fladdermöss.*

Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Skogsbacken, Tomelilla kommun, Skåne län.*

Stenberg, M. & Gustafson, S. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Skogsbacken i Tomelilla kommun, Skåne län.* Ekoll Ab.

Svensson, S. Puggehatten – Skånes Mykologiska Förening. Personlig kontakt 27/4-2015

Invasiva växter

Bakgrund

En invasiv art är en organism som har förflyttats medvetet eller omedvetet med få undantag med mänsklig hjälp och som lyckas etablera sig inom ett nytt område där de skapar oreda i ekosystemet. Invasiva arter anses vara ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden. De kan även skapa negativa effekter på ekonomin på grund av sjukvårdskostnader, negativa resultat i jord- och skogsbruk med mera.

Invasiva arter kan konkurrera ut inhemska arter. Anledningar till detta kan vara att den introducerade arten av någon anledning kan växa snabbare på grund av snabb reproduktion och tillväxt eller ta död på dem genom predation. Ofta saknar den introducerade arten naturliga fiender i den nya miljön. Invasiva arter hamnar på nya ställen på grund av människans hjälp men sjukdomar och bakterier kan även förflyttas med till exempel flyttfåglar. Exempel på omedvetet introducerade arter inom Sverige är till exempel mårddhund (*Nyctereutes procyonoides*) och amerikansk kammanet (*Mnemiopsis leidyi*). Avsiktligt inplanterade arter som visat sig vara invasiva är bland annat signalkräfta (*Pacifastacus lenisculus*) och jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*).

Man ska inte blanda ihop invasiva och främmande arter. En främmande art har också introducerats utanför sitt naturliga utbredningsområde men den skapar inga problem. Exempel på sådana främmande arter som introducerats i Sverige är fasan (*Phasianus colchicus*) och påsklilja (*Narcissus pseudonarcissus*).

Invasiva växter i Tomelilla kommun år 2014

Nedan listas i Tomelilla kommun förekommande invasiva växter och vad man kan göra åt dem.

Blekbalsamin (*Impatiens parviflora*)
Blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*)
Druvfläder (*Sambucus racemosa*)
Glanshägg (*Prunus serotina*)
Hårkörvel (*Chaerophyllum temulum*)
Jättebalsamin (*Impatiens glandulifera*)
Jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*)
Kirskål (*Aegopodium podagraria*)
Palsternacka (*Pastinaca sativa*)
Praktlysing (*Lysimachia punctata*)
Sibirisk björnloka (*Heracleum sphondylium* subsp. *Sibiricum*)
Tysklönn (*Acer pseudoplatanus*)

Blekbalsamin (*Impatiens parviflora*)

Blekbalsamin blommar med ljusgula blommor från juli till september. Den växer i stora bestånd och kan bli ungefär en halvmeter höga. Bladen är spetsigt äggformade och sitter mestadels långt upp på stammen. När frukterna är mogna öppnar de sig explosionsartat vid vidrörande och sprider på så sätt sina frön. Växten växer företrädesvis halvkuggigt längs vägkanter, i parker, i trädgårdar och i ruderatmark.

Växten förekommer inte naturligt i Sverige utan kommer ursprungligen från södra Sibirien. Den planterades in i Lunds botaniska trädgård under mitten av 1800-talet. Där spreds den till andra trädgårdar och så småningom ut i naturen. Stora täta bestånd har på sina ställen kunnat konkurrera ut den naturliga växtligheten på grund av sin effektiva beskuggning.

Bäst effekt vid bekämpning av blekbalsamin har nedklippning precis innan frösättning.

Blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*)

Blomsterlupin är en flerårig ärtväxt som blir ungefär en meter hög och blommar i juni och juli med blå, lila, rosa eller vita blommor som sitter i täta klasar längst upp på stjälken. Den kan användas som prydnadsväxt och foderväxt. Blomsterlupin trivs i soliga och näringsfattiga platser såsom längs vägar och på banvallar. Igenväxta åkrar, trädgårdar och parker är också vanliga växtplatser.

Arten härstammar från Nordamerika och kom till Sverige på 1800-talet. Redan år 1870 började man notera den som förvildad. Idag finns den framför allt i södra Sverige. Då blomsterlupin tillför luftkväve till marken ökar den näringstillgången kring sig. Detta kan ändra sammansättningen av floran i området. Kväveälskande växter kan konkurrera ut andra växter. Blomsterlupin tål torka bättre och konkurrerar även ut andra växter genom utskuggning.

Bästa sättet att bli av med blomsterlupin är att slå ner dem innan fröna mognar. Små bestånd kan grävas upp med goda resultat.

Druvfläder (*Sambucus racemosa*)

Denna buske som ibland växer som träd kan bli drygt fyra meter hög. Den skiljer sig från den vanliga flädern bland annat med gula blommor som blommar i april till maj. Grenarna och kvistarna är ljusbruna. Bladen är parbladiga med ett uddblad. Druvfläder har röda frukter som är giftiga vilket även resten av växten är. Druvflädern växer i trädgårdar och parker samt är vanligt förekommande i soliga och näringsrika skogsbryn och gläntor.

Växten kom till svenska parker som prydnadsväxt på 1600-talet och noterades som förvildad år 1837. Druvfläder kan vara problematisk vid skogsföryngring då den skuggar ut lägre plantor. Frukterna som är bärlika kan medföra feber och kräkningar och blommorna kan orsaka allergi.

Att flisa eller klippa sönder buskagen är ett beprövat sätt att hålla bestånden nere.

Glanshagg (*Prunus serotina*)

Rosväxten glanshagg växer som buske eller träd och kan bli uppåt sex meter hög. Den kallas ibland även för amerikanskt körsbär. Den blommar i juni. Den har smalt äggformade mörkgröna glänsande fint sågade blad. Den har mörkröda, ibland nästan svarta giftiga frukter som blir ungefär en centimeter i diameter. Även dess bark är giftig. Glanshagg sprider sig både med frön och med rotskott. Den är ofta planterad i parker och trädgårdar. Den kan växa i både torra och fuktiga jordar och den trivs bra i de flesta typerna av skogar.

Glanshagg härstammar från östra Nordamerika. Den fördes in till Sverige någon gång på 1800-talet som trädgårdsväxt. Den sprider sig lätt och skapar svårgenomträngliga snår. Den skapar stora problem framför allt vid skogsförvringning då den konkurrerar ut inhemska arter. Den kan även påverka kvaliteten på humusskiktet.

Man bör inte plantera glanshagg i framtiden för att förhindra vidare spridning. Bästa sättet att bli av med dem är att hugga ner dem och försöka bli av med eller förstöra rötterna. Är plantorna små kan man ofta rycka upp dem med rötterna för hand.

Hårkörvel (*Chaerophyllum temulum*)

Hårkörvel är en tvåårig giftig ört som blommar i juni och juli med vita blomflockar. Den kan bli nära åttio centimeter lång. Den påminner om hundkäx men skiljs bland annat på stammen som är långhårig. Stammen är i övrigt ganska hård och rödaktig ofta med lila prickar. De ljusgröna bladen är håriga och sitter tre gånger pardelade med äggrunda småblad. Så småningom blir bladen lila. Växten som framför allt kan hittas i södra delen av Sverige är ganska ovanlig men där den väl förekommer finns den i massor. Den växer företrädesvis i skugga i näringsrik jord i skogar men även i häckar och trädgårdar.

Den noterades i Sverige redan på 1700-talet. Blommorna lockar till sig stora mängder blomflugor och skalbaggar och kan på så vis konkurrera ut andra växter som är beroende av pollinatörer. Den kan dessutom skugga ut lägre växter.

Om man vill bli av med stora bestånd bör slåtter ske innan blomning. Ett effektivt men tidskrävande vis att bli av med dem är också att dra upp dem med rötterna.

Jättebalsamin (*Impatiens glandulifera*)

Detta är en ettårig ört som kan bli uppåt två och en halv meter hög. Den blommar från juli till september med rosa på växten glest spridda blommor. De lansettlika bladen blir ungefär tjugofem centimeter långa. När frukterna är mogna öppnar de sig explosionsartat vid vidrörande och sprider på så sätt sina frön. Ett frö kan skjutas upp till sju meter och överleva upp till arton månader innan det börjar växa. Jättebalsamin trivs i bas- och näringsrika jordar på jordbruksmark, i skogsgläntor, i trädgårdar och parker, i komposter samt i ruteratmark såsom längs banvallar och vägar.

Jättebalsamin härstammar från omgivningarna runt Himalaya och kom till Sverige på mitten av 1800-talet. År 1918 började man notera att den blivit förvildad. Den lever framför allt i södra och mellersta Sverige. Växten missgynnar andra växter genom att den lockar till sig pollinatörer och väljer denna före inhemska arter. Den skuggar dessutom ut andra växter och

konkurrerar på så vis ut dem. Ökad erosion har noterats där växten växer längs vattendrag. Vissa menar att jättebalsamin är en av de fem värsta invasiva arterna i vårt land.

Bete håller bestånden nere. Ett effektivt sätt att bli av med dem är annars att skära ner dem innan de sätter frön. Växten är dessutom frostkänslig och såväl växt som frön kan dö vid frostgrader. Unga plantor har dessutom svårt att klara av stora vattenmängder som kan uppstå till exempel vid kraftiga regn.

Jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*)

Växten som kan bli över fem meter hög och en stjälk med en diameter på en decimeter är en flerårig flockblommig växt. Stjälken är giftig och man kan få allvarliga eksem, blåsor och brännskador av den. Växten innehåller så kallade furanokumariner som är fototoxiska, det vill säga de reagerar mot solens UV-ljus och gör huden extra känslig mot solljus. Jätteloka blommar med vita breda blomflockar mellan juli och augusti. Arten trivs i frisk och näringsrik mark i allehanda miljöer såsom gräsmarker, sumpskogar, vid vatten och i ruderalmark bland annat längs vägar och järnvägar.

Jättelokan är ursprungligen kaukasisk men togs till Sverige som trädgårdsväxt där den snabbt förvildades under 1870-talet. Växten har lätt för att skugga ut lägre växtlighet. Ökad erosion har noterats där jättelokan växer längs vattendrag. Morotsflugor (*Chamaepsila rosae*) som kan ge upphov till skada på motrotsodlingar trivs också på jätteloka. Jordbruksverket gav år 1998 ut författningen SJVFS 1998:31 "Statens jordbruksverks föreskrifter om bekämpning av jättelokan (*Heracleum mantegazzianum*)" vilken fastställer att Länsstyrelsen kan besluta vilka åtgärder en fastighetsägare eller nyttjanderättshavare skall vidta för att bekämpa jättelokan. I Sverige kan sjukvårdskostnader och kostnader för bekämpning av jättelokan uppnå uppåt 70 miljoner kronor årligen.

Man kan utarma jättelokans rötter genom att årligen klippa ner växten. Man kan även hacka sönder roten tidigt på våren för att uppnå samma effekt. Se till att växten aldrig får fröa av sig. Bete från får, hästar och kor eller griskök kan också hämma växtkraften. Man bör alltid vara försiktig vid hantering och bekämpning av jättelokan med tanke på risken för brännskador.

Kanadensiskt gullris (*Solidago canadensis*)

Kanadensiskt gullris kan bli ungefär två meter hög och blommar med gula små vippliknande blomkorgar i augusti till september. De lansettlika bladen blir ungefär två decimeter långa. Förökning sker såväl medelst underjordiska stamskott som av frön. Växten trivs i varierande miljöer men förekommer framför allt i vägrenar och på banvallar samt längs vattendrag, i skogskanter och på åkrar.

Kanadensiskt gullris kom från Kanada till Europa så tidigt som år 1645 och nådde till Sverige år 1864. Den förvildades snabbt men visade inte tecken på invasivitet förrän långt senare. Den kan skugga ut andra växter och på grund av detta även tränga undan vissa djurarter som inte trivs i allt för ensidig flora. Växten besitter dessutom viss allelopatisk förmåga, det vill säga den kan sprida för andra växter giftiga ämnen i sin omgivning. Underjordiska stammar som kan ge upphov till nya växter kan överleva i hundratals år, växt- och rotdelar kan ge upphov till nya bestånd och eftersom varje växt kan bilda nära 10 000 frön sprider sig växten lätt och är svårbekämpad.

Ihärdigt nedklippande kombinerat med marktäckningsmattor har visat sig ge goda resultat för att bli av med kanadensiskt gullris. Att så gräs efter att man slagit ner växten hämmar dess växtförmåga och gör det därmed enklare att ha kontroll över beståndet.

Kirskål (*Aegopodium podagraria*)

Växten kallas även för skvallerkål. Det är en flockblommig växt som blir knappt en meter hög och den blommar med vita blommor under sommarmånaderna. Växten sprids både med underjordiska stammar och med hjälp av frön. De växer i skugga områden med näringsrik jord. Parker, trädgårdar och ängar är vanliga växtplatser. Man kan använda växten i matlagning.

Kirskål har troligen funnits i Sverige sedan bronsåldern. Den fördes dessutom in av munkar på 1600-talet att användas som läkeväxt och grönsak. Det är väldigt svårt att bli av med Kirskål då jordstammarna har en väldigt effektiv skottsbildning där varje enskild bit kan ge upphov till ett nytt bestånd. Växterna sprider sig och tar över områden där annars andra växter hade kunnat växa.

Växten är väldigt svårbekämpad men man bör tänka på att inte hjälpa den att spridas till exempel genom att lägga avklippta växtdelar på komposter och liknande. Att täcka ett bestånd med ett cirka två decimeter tjockt lager av gräsklipp anses på sikt kunna ta död på det.

Palsternacka (*Pastinaca sativa*)

Detta är en tvåårig flockblommig växt som blommar med gula flockar i juli och augusti. Roten påminner om en stor vit morot. Man odlar den som grönsak. Växten kan ge upphov till eksem då den innehåller fototoxiska furanokumariner. Den förvildade varianten trivs bäst i torr mark och växer framför allt i rudertmark, på banvallar och längs vägar.

Växten kommer ursprungligen från Sydeuropa och började odlas i Sverige redan på 1300-talet. Den har ansetts vara förvildad sedan 1600-talet.

Det bästa sättet att bli av med denna växt är att gräva bort den. Man bör alltid vara försiktig vid hantering och bekämpning av palsternacka med tanke på risken för den irriterande effekten den kan ha på hud.

Praktlysing (*Lysimachia punctata*)

Praktlysning är en viveväxt som blir mellan en halv och en meter lång. Den blommar med intensivt gula blommor under hela sommaren. De äggrunda bladen sitter tre eller fyra tillsammans och har svarta prickar på sig. Växten trivs i fuktiga mulljordar. Som förvildad kan man hitta praktlysning i trädgårdar, ruderatmarker och längs vägar.

Man noterade växten i Sverige första gången år 1870. Praktlysing sprider sig väldigt lätt. Det kan växa nya rötter från avskurna stammar.

För att bli av med den här växten borde uppgrävning av rötter vara det bästa sättet. Den kan dock börja växa på till exempel komposter även om man har rötterna uppåt så efter uppgrävning rekommenderas uppeldning för att vara helt säker på att den inte sprider sig vidare.

Sibirisk björnloka (*Heracleum sphondylium* subsp. *sibiricum*)

Detta är en underart till vit björnloka (*Heracleum sphondylium*). Den påminner om jätteloka men är betydligt mindre och spädare. Bekämpningen bör utföras på likartade vis.

Tysklönn (*Acer pseudoplatanus*)

Tysklönn är även kallad sykomorlönn och är ett träd som kan bli närmare trettio meter högt. Barken är grov och flagande. Trädet har handflikiga mörkgröna blad och det blommar med gula hängen i april och maj. Det odlas ofta i parker och trädgårdar men sprids lätt och har naturaliserats i många löv- och barrskogar.

Trädet kommer ursprungligen från mellersta Europa och västra Asien. Det fördes in till Sverige från Holland under 1770-talet. Den har lätt för att sprida sig och ger snabbt upphov till nya tysklönnar. Dess ytliga rotsystem gör dessutom att andra träd och växter har svårt att trivas i närheten.

Bekämpning av små plantor är relativt enkelt, då det lätt går att dra upp dessa. Något större plantor kan man gräva upp och stora träd får man såga ner så nära marken som möjligt. För att undvika rotskott från det fällda trädet kan man borra ner i rötterna. Bete i närheten av bestånd förhindrar ofta vidare spridning.

Generellt

Vid bekämpning av olika invasiva växter är det alltid fördelaktigt att påbörja den så tidigt som möjligt. Är en art väl etablerad kan det vara mycket tidskrävande och kostsamt att bli av med den. Finner man några få plantor är det betydligt enklare att med små medel få bort dessa innan arten i fråga har hunnit orsaka eventuella problem.

Referenser

- Carlsson, N. & Persson, H. (2007) *Invasiva Kärlväxtarter i Skåne*. Länsstyrelsen i Skåne län
- Krok, T. & Almquist, S. Jonsell, L. & Jonsell, B. (red). (2013) *Svensk flora*. Liber AB, Stockholm
- Mossberg, B. & Stenberg, L. (1992) *Den nordiska floran*. Wahlström & Widstrand
- Mossberg, B. & Stenberg, L. (2003) *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand
- Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Inventeringar i Kronoskogen 2012 – flora, fåglar och fladdermöss*.
- Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Inventeringar i Skogsbacken 2012 – flora, fåglar och fladdermöss*.
- Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Kronoskogen, Tomelilla kommun, Skåne län*.
- Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Skogsbacken, Tomelilla kommun, Skåne län*.
- Naturvårdsverket. (2008) *Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper*. Rapport 5910, Bilaga G5
- Stenberg, M. & Gustafson, S. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Kronoskogen i Tomelilla kommun, Skåne län*. Ekoll Ab.
- Stenberg, M. & Gustafson, S. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Skogsbacken i Tomelilla kommun, Skåne län*. Ekoll Ab.
- Tyler, T. m.fl. (red.) (2007) *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lund.
- <http://www.artportalen.se/> - Artportalen. Senaste uppdatering 18 september 2014.
- <http://www.eppo.int/> - European and Mediterranean Plant Protection Organization (EPPO). Senaste uppdatering 2014
- <http://www.iucn.org/> - IUCN, International Union for Conservation of Nature. Senaste uppdatering 23 september 2014
- <http://linnaeus.nrm.se/flora/> - Den virtuella floran. Senaste uppdatering 30 maj 2013.
- <http://miljömål.se/sv/> - Den svenska miljömålsportalen. Senaste uppdatering 18 april 2012.
- <http://www.nobanis.org/> - European Network on Invasive Alien Species